

TRZEBIATÓW

– spotkania pomorskie

2014

pod redakcją dr Janiny Kochanowskiej

Trzebiatów
2015

JÓZEF KURPIEL – POMORSKI RZEŹBIARZ PANA JEZUSA

Po zakończeniu II wojny światowej na Pomorze Zachodnie przybywali osadnicy z różnych krańców przedwojennej Polski. Przyjeżdżali też artyści, którzy w „nowym domu” nadal prowadzili twórcze życie. Niektórzy zawodowo, niektórzy jako dodatkowe zajęcie. Z czasem w przestrzeni publicznej miejsc, które zamieszkiwali, zaczynały pojawiać się efekty ich artystycznych zdolności. Jednym z takich twórców był rzeźbiarz Józef Kurpiel¹.

Józef Kurpiel, zdjęcie
z archiwum
rodziny artysty

¹ Postać Józefa Kurpiela opisana była w artykule prasowym pt. *Rzeźbiarz, zbieg z Donbasu*, zamieszczonym w „Głosie Stargardzkim”, nr 4 (589), dodatku „Głosu Szczecińskiego”, nr 21 (1837), 25.01.2013, s. 7.

Artysta ten urodził się 18 marca 1913 roku w rodzinie chłopskiej, w Kuropatnikach (w powiecie brzeżańskim, województwie tarnopolskim). Był synem Michała i Marii (z domu Białoskurskiej). Ukończył dwie klasy szkoły powszechnej. Obecnie niemożliwe jest ustalenie, kiedy Józef Kurpiel zaczął tworzyć pierwsze rzeźby ani jakimi kierował się inspiracjami. Wiadome jest, że kiedy dorósł, pracował u rodziny Zamojskich w mieście Kozowa na Kresach Wschodnich, gdzie już rzeźbił. Ożenił się z Emilią Zamojską.

Był prześladowany przez Rosjan i wywieziony do kopalni w Donbasie (obecnie wschodnia Ukraina), skąd zbiegł. Następnie wstąpił do samoobrony (Istriebitielnyje bataliony) przed bojówkami ukraińskich nacjonalistów (Ukraińska Powstańcza Armia – UPA).

Na Pomorze Zachodnie przybył w sierpniu 1945 roku. Zamieszkał w miejscowości Długie, która obecnie leży na terenie gminy Chociwel w powiecie stargardzkim, natomiast po II wojnie światowej znajdowała się na obszarze gminy Długie z siedzibą w Rewinklu (Lutkowie)². Józef Kurpiel zajął się rolnictwem, jednak z czasem talent i umiejętności rzeźbiarza wpłynęły na krajobraz zamieszkiwanej miejscowości i całej okolicy. Dorywczo rzeźbił w drewnie i kamieniu wapiennym. Działalności artystycznej nie prowadził w celach zarobkowych; swoje dzieła tworzył z chęci własnej i na prośbę rodziny oraz znajomych. Rzeźby najczęściej miały charakter religijny, umieszczone były w miejscowym kościele i na nagrobkach okolicznych cmentarzy. Na potrzeby urzędu gminy tworzył wizerunki przywódców socjalizmu. Otrzymał ofertę wyjazdu do Szczecina, gdzie miałyby kontynuować swoją twórczość, jednak odmówił ze względów rodzinnych.

Rzeźby artysty w niewielkiej miejscowości były jednym z niewielu przejawów kultury³. W niezamożnym społeczeństwie wiejskim sztuka nie była dziedziną cieszącą się dużym zainteresowaniem, a artysta tworzący rzeźby był ewenementem. Jednak dla przybyłej na Pomorze Zachodnie ludności polskiej

² W 1946 r. siedzibę gminy i posterunek milicji przeniesiono do Długiego, A. Puławski, G. Bera, *Historia Długiego*, Długie 2008, s. 27, 29.

³ Jedyną instytucją krzewiącą kulturę w powojennym Długiem była szkoła, która działała od 1946 r. Tamże, s. 30.

umieszczane w przestrzeni publicznej dzieła rzeźbiarza były świadectwem wrastania w nowo zamieszkałe przez nich ziemie i urządzania „nowego domu”.

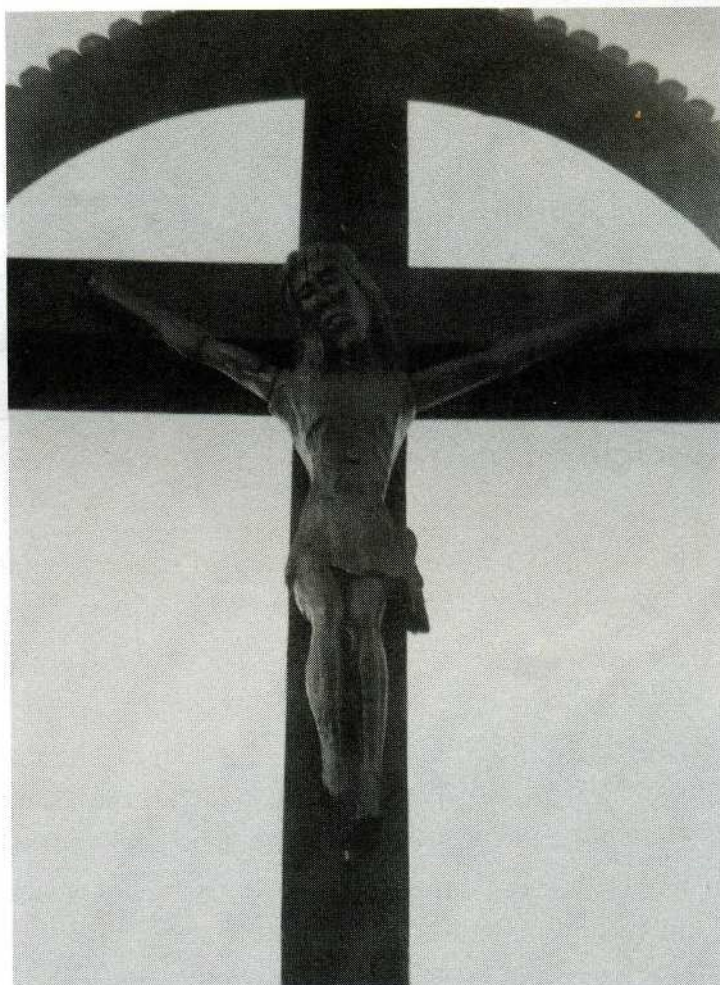
Od 16 października 1982 roku drugą żoną Józefa Kurpiela była Anna (z domu Obłaska). Rzeźbiarz zmarł 15 kwietnia 1994 roku w Długiem i został pochowany na miejscowym cmentarzu. Wielu mieszkańców miejscowości wspomina artystę jako osobę gotową poświęcić swój wolny czas i umiejętności innym.

Katalog

Do dziś przetrwała tylko niewielka część spuścizny artysty. Wszystkie zachowane i rozpoznane dzieła tego rzeźbiarza opisane są w niniejszym katalogu.

1. Najbardziej znana rzeźba powstała przed 22 czerwca 1946 roku. Jest nią „Jezus Ukrzyżowany”. Drewniana figura ma 85 cm wysokości, natomiast rozpiętość ramion wynosi 78 cm. Powstała w związku z lokalizacją dużego przydrożnego krzyża, jaki postawili pierwsi osadnicy po II wojnie światowej. Fakt ten dokumentuje znalezisko, jakiego dokonano w 2008 roku podczas odnowy krzyża. U jego podnóża odnaleziono wówczas

„Jezus Ukrzyżowany”,
fot. A. Puławski

zakopane dwie butelki. Jedna z nich (starsza) zawierała dwie kartki papieru. Znajdowały na nich podpisy pierwszych mieszkańców wsi i Gminy Długie⁴. Na samym wstępie zapisano: „Krzyż niniejszy / Został zbudowany w Długiej [niepoprawna odmiana, która powinna być zapisana: w Długiem] / Dnia 22 czerwca 1946 r. przez repatriantów zza Bugu i / osadników z Centralnej / Polski⁵”. Obok nazwiska Józefa Kurpiel napisano: „Rzeźbiarz Pana Jezusa”. Krzyż z rzeźbą został zlokalizowany na dużym placu w centrum miejscowości.

Właśnie lokalizacja krzyża była przyczyną publicznej dyskusji z udziałem Józefa Kurpiela. Jak napisał w swoim pamiętniku jeden z mieszkańców Długiego, władze komunistyczne chciały na miejscu, gdzie jest krzyż, utworzyć Plac Stalina. Poczyniono w tym celu prace porządkowe. Pan Kurpiel publicznie zadał wójtowi trudne pytanie: – „Panie wójcie, jak tutaj może być Plac Stalina, jak my tu zakopaliśmy wielki krzyż?”. Wójt miał odpowiedzieć: – „Jakoś to będzie. Krzyż się wkopie gdzie indziej, w innym miejscu”. Jednak wkrótce doszło do zmiany wójta, Plac Stalina nigdy nie powstał, a krzyż z rzeźbą pozostał na swoim miejscu⁶.

2. Pozostałe zachowane rzeźby nie posiadają już tak bogatej historii⁷. Jedną z nich jest „Matka Boska z Dzieciątkiem”. Praca została wykonana z kamienia wapiennego; jej wysokość wynosi 116 cm. Matka Boska w długich szatach trzyma na lewej ręce Dziecię, które ma złożone rączki. Druga ręka Matki Boskiej od łokcia ułożona jest na brzuchu i palcami dotyka Dziecięcia. Czas powstania figury nie jest znany; pierwotnie była zlokalizowana na jednym z nagrobków, na cmentarzu w Długiem. Obecnie znajduje się na przykościelnym placu⁸.

⁴ Druga butelka zawierała także kartki papieru z podpisami mieszkańców, jednak z późniejszego okresu, gdy krzyż konserwowano i skracano.

⁵ Dokument ten został opracowany i opublikowany w: A. Puławski, P. Puławski, *Kościół w Długiem poprzez wieki*, Długie 2009, s. 49–51, 98.

⁶ S. Zalewski, *Wspomnienia świadka historii*, opracowanie P. Puławski, A. Puławski i B. Puławski, Długie 2011, s. 40. W 2008 r. w związku z odnową krzyża została ufundowana tabliczka, która zawiera napis: „Pasyjka wykonana przez Józefa Kurpiel w 1946 roku”.

⁷ Identyfikacja autorstwa pozostałych rzeźb dokonana została poprzez liczne wywiady z mieszkańcami miejscowości i rodzinami osób zmarłych, na grobach których zlokalizowane są lub były dzieła artysty.

⁸ Rzeźba zlokalizowana jest na miejscu nieistniejącego już pomnika, poświęconego przedwojennym mieszkańcom wioski (Langenhagen), poległym w I wojnie światowej.

„Matka Boska
z Dzieciątkiem”,
fot. A. Puławski

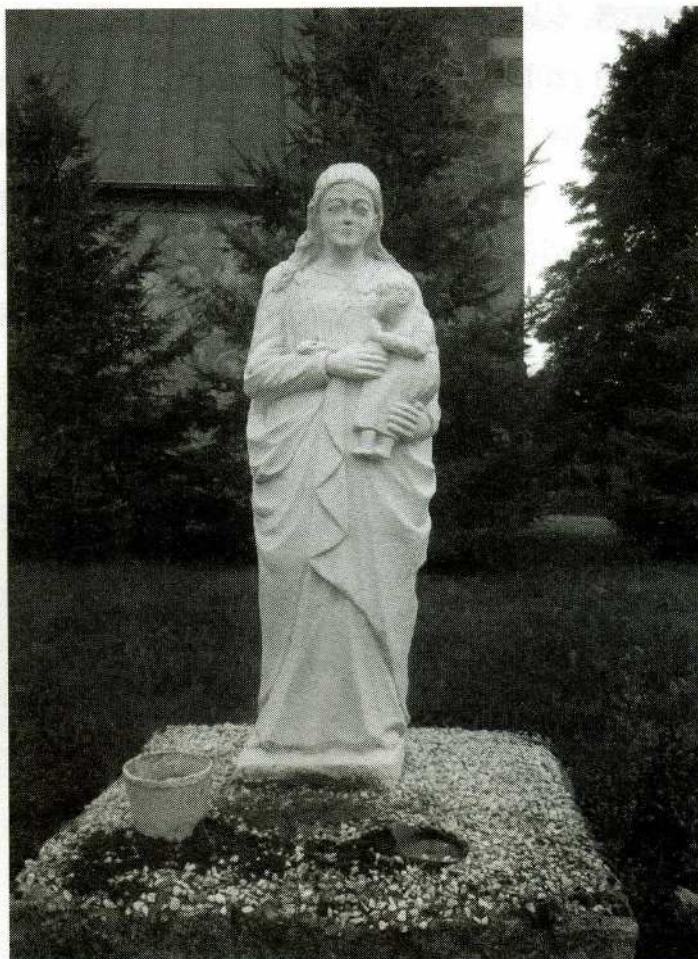
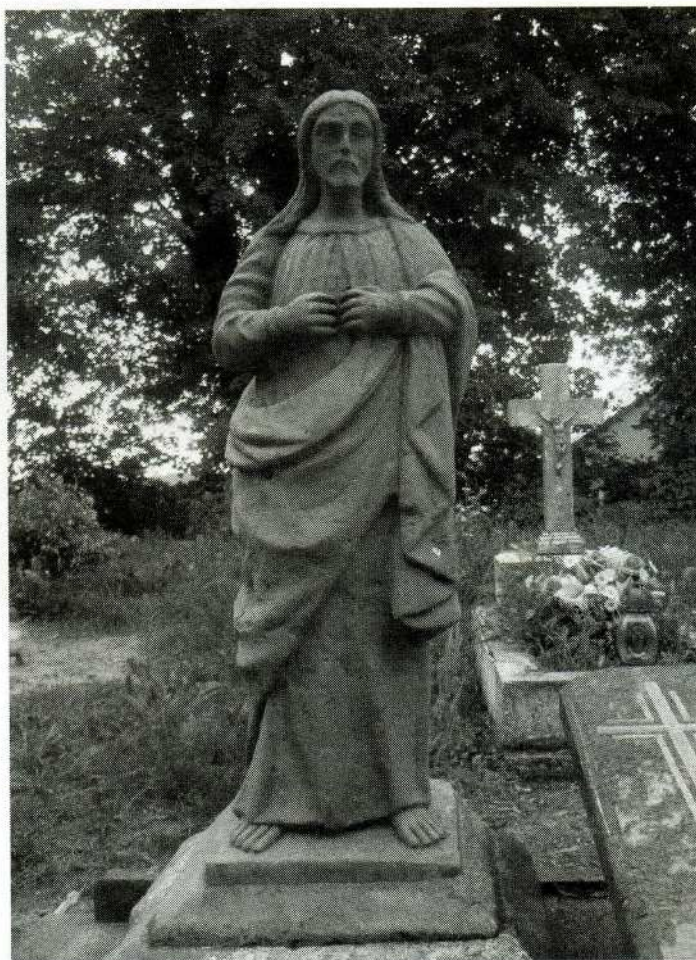

Figura Jezusa,
fot. A. Puławski

3. Kolejna rzeźba powstała w latach 50. XX wieku. Figura Jezusa powstała z kamienia wapiennego. Jej wysokość wynosi 110 cm. Pierwotnie rzeźba była większa, została jednak zmniejszona przez autora. Przedstawia Jezusa w długich szatach. Jego ręce ułożone są na piersiach i rozsuwają szaty. Figura zdobi jeden z nagrobków na cmentarzu w Długiem.

4. Następną pracą przedstawia Matkę Boską. Także wykonana jest z kamienia wapiennego; jej wysokość wynosi 111 cm. Matka Boska w długich szatach trzyma przed sobą złożone ręce. Rzeźba powstała w latach 70. XX wieku i znajduje się na jednym z nagrobków, na cmentarzu w Długiem.

„Matka Boska”

(kat. nr 4), fot. A. Puławski

5. Kolejna rzeźba Józefa Kurpiela także przedstawia Matkę Boską w długich szatach, z modlitewnie złożonymi rękoma. Wysokość figury wynosi 123 cm. Została wykonana z kamienia wapiennego. Powstała w latach 50. XX wieku. Pierwotnie znajdowała się na jednym z nagrobków, na cmentarzu w Długiem, jednak została uszkodzona podczas wichury i obecnie jest przechowywana przez prywatnego właściciela.

„Matka Boska”

(kat. nr 5),

fot. A. Puławski

**JÓZEF KURPIEL – DER POMMERSCHE
„BILDHAUER VON JESUS CHRISTUS”**

Józef Kurpiel wurde am 18. März 1913 in Kuropatniki in den ehemaligen Ostgebieten Polens geboren. Als er erwachsen wurde, arbeitete er bei der Familie Zamojscy in der Stadt Kozowa. Er heiratete Emilia Zamojska. Der Künstler wurde verfolgt und ins Bergwerk ins Donezbecken gebracht, von wo er flüchtete. Nach seiner Rückkehr trat er einer Selbstverteidigungsorganisation bei, die gegen Kampftruppen der ukrainischen Nationalisten kämpfte.

Nach Westpommern kam Józef Kurpiel im August 1945 und ließ sich im Ort Długie nieder. Der Künstler lebte von der Landwirtschaft, gelegentlich schnitzte er und meißelte in Kalkstein. Die Skulpturen hatten meist den religiösen Charakter, sie fanden ihren Platz in der örtlichen Kirche und auf Grabmälern der umliegenden Friedhöfe. Für das Gemeindeamt schuf er Abbilder sozialistischer Anführer. Es wurde ihm angeboten, nach Szczecin umzuziehen, wo er seine künstlerische Tätigkeit fortsetzen würde, aber er lehnte es aus familiären Gründen ab.

Seit 16. Oktober 1982 war Anna (geborene Obłaska) die zweite Frau von Józef Kurpiel. Der Bildhauer starb am 15. April 1994 in Długie und wurde auf dem dortigen Friedhof begraben. Bis heute ist nur ein kleiner Teil seiner künstlerischen Erbe erhalten geblieben. Es sind Skulpturen: der Gekreuzigte Jesus, die Muttergottes mit dem Jesuskind, Jesus Christus im langen Gewand, die Muttergottes mit den zum Gebet gefalteten Händen.